

تب دنگی: معرفی، پیشگیری، درمان

پشه آندس چیست؟

یکی از معروف ترین ناقلان بیماریهای مختلفی همچون تب دنگی، زیکا و چیکونگونیا است. پشه آندس شامل گونه های مختلفی است که معروفترین آنها آندس آجپتی (Aedes aegypti) و آندس آلبوپیکتوس (Aedes albopictus) هستند. آجپتی بیشتر در مناطق شهری یافت میشود و به خاطر توانایی بالای انتقال بیماریهای مختلف به انسان شهرت دارد. آندس آلبوپیکتوس در مناطق روستایی و نیمه روستایی بیشتر مشاهده میشود و علاوه بر بیماریهای انسانی میتواند بیماریهایی را نیز به حیوانات منتقل کند.

پشه آندس معمولا در طول روز فعال هستند به ویژه حوالی طلوع آفتاب و اندکی پیش از غروب آن، بنابراین در این زمانها بیشترین احتمال گزیدگی و ابتلا به تب دنگی وجود دارد.

پشه آندس به خاطر ظاهر خاص خود که شامل نوارهای سفید و سیاه روی بدن و پاهاست به راحتی شناسایی است. این پشه ها معمولا در محیط های مرطوب و گرم فعالیت بیشتری دارند و تخمهای خود را در آبهای راکد و کوچک میگذارند. اگر اطراف خانه، محله یا محل کار و تحصیل مکانهایی وجود دارد که شامل آب است یا آب باران در آن جمع میشود خطر بیشتری انسان را تهدید میکند زیرا پشه حتی در جایی که آب خیلی کمی وجود دارد نیز میتواند تخم گذاری کند.

پشه آندس اغلب در مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری یافت میشود اما تغییرات آب و هوایی و افزایش دما باعث گسترش زیستگاههای پشه آندس به مناطق جدید شده است. بارندگیهای شدید و طولانی موسمی فرصت بیشتری برای زاد و ولد پشه ها فراهم میکند. افزایش دما و تغییرات الگوی بارشها باعث افزایش تولید مثل و پراکندگی این پشه ها میشود و مناطق جدید که قبلا برای پشه آندس نامناسب بوده اند اکنون محل های مناسبی برای زندگی و تکثیر آنها شده اند. متأسفانه در حال حاضر این پشه در استانهای مختلف ایران مشاهده شده است. پشه آندس ناقل اصلی بیماریهای دنگی زیکا چیکونگونیا و فیلوویروس است. هر کدام از این بیماریها علائم و نشانه های خاص خود را دارند و میتوانند عوارض جدی برای سلامتی انسان به همراه داشته باشند.

علائم و نشانه های بیماریهای منتقل شده توسط پشه آندس

دنگی: تب بالا، درد شدید در عضلات و مفاصل، سردرد و راشهای پوستی

زیکا: تب خفیف، راشهای پوستی، درد عضلات و مفاصل و التهاب چشم

چیکونگونیا: تب بالا، درد شدید در مفاصل، راشهای پوستی و التهاب مفاصل و خونریزی از بینی و لثه

تب دنگی چیست؟

Dengue Fever?

تب دنگی یک عفونت ویروسی است عمدتاً از طریق نیش پشه آوندس آلوده به ویروس دنگی به انسان منتقل میشود و به دو شکل معمولی (خفیف) و خونریزی دهنده (دنگی شدید) بروز میکند این بیماری به هیچ عنوان از طریق روابط انسانی قابل انتقال نیست مگر از طریق انتقال خون و در شرایطی نادر که خون فرد مبتلا به تب که بیمار تحمل میکند به اندازه شکستن استخوانها شدت دارد دنگی گرفته و به شخص دیگری تزریق شود. این بیماری به نام تب استخوان شکن هم شناخته می شود. تب دنگی توسط چهار نوع از این ویروس منتقل میشود سرایت این بیماری از فردی به فرد دیگر نبوده و تنها راه انتقال نیش حشره است. در واقع این پشه شخص آلوده به ویروس دنگی را نیش زده و ویروس به بدن پشه منتقل می شود. سپس از طریق پشه به شخص دیگری سرایت میکند بعد از بهبود نسبت به این نوع خاص از ویروس برای مدت زمان طولانی مصونیت پیدا میکند اما نسبت به سه نوع دیگر این ویروس مصون نیستند و ممکن است به آنها مبتلا شوید ابتدا به این بیماری برای بار دوم یا سوم خطرناک بوده و ممکن است علائم تب دنگی شدید ظاهر شود. بعضی از نشانه های تب دنگی شامل تب سردرد حساسیت های پوستی مشابه سرخک و درد در ماهیچه ها و مفاصل است دیگر علائم تب دنگی عبارت است از تب ناگهانی شدید سردردهای مکرر و شدید درد در پشت چشمها استفراغ تورم درد شدید در مفاصل و ماهیچه ها خارش پوست خونریزی بینی یا لثه، کبود شدن بدن به راحتی، حالت تهوع، احساس ضعف و تحریک پذیری بی خوابی. اکثر افراد مبتلا به تب دنگی علائم خاصی ندارند و در عرض ۱ تا ۲ هفته بهبود می یابند به ندرت تب دنگی شدید میتواند منجر به مرگ شود علائم این بیماری ممکن است با سایر بیماریها مانند آنفولانزا اشتباه گرفته شود علائم معمولاً ۴ تا ۱۰ روز پس از گزش توسط پشه آلوده شروع میشود و ۲ تا ۷ روز طول می کشند.

شکل شدید تب دنگی که تب خونریزی دهنده دنگی نیز نامیده میشود میتواند باعث خونریزی جدی افت ناگهانی فشار خون و مرگ شود.

علائم تب دنگی شدید که اغلب پس از از بین رفتن تب ظاهر میشود:

درد شدید شکم استفراغ مداوم تنفس سریع و پی در پی خونریزی لثه یا بینی خستگی بی قراری خون در استفراغ یا مدفوع تشنگی زیاد پوست رنگ پریده و سرد احساس ضعف افراد مبتلا به این علائم شدید باید فوراً تحت مراقبت قرار گیرند این افراد ممکن است برای چند هفته احساس خستگی کنند. معمولاً نوزادان و زنان باردار و افراد کهنسال دارای مشکلات سلامت (مانند بیماریهای کلیوی یا دیابت) در معرض خطر بیشتری برای ابتلا به تب دنگی شدید هستند البته در نظر داشته باشید اگر فردی این بیماری را داشته و مجدد به آن مبتلا شود خطر بیشتری او را تهدید میکند.

آزمایشات و نحوه تشخیص

تشخیص این بیماری از روی علائم میتواند کمی دشوار باشد زیرا علائم اولیه آن شبیه به آنفولانزا بوده و ممکن است نشانه هایی شبیه به بیماری مالاریا یا حصبه هم داشته باشد.

تب دنگی را میتوان به کمک تستهای میکروبیولوژی آزمایشگاهی تشخیص داد. تعدادی تست متفاوت در آزمایشگاه صورت میگیرد در یک تست (جداسازی ویروس) ویروس دنگی را در کشتهای نمونه های سلولی ایزوله (تفکیک) میکنند در تست دیگری شناسایی نوکلئیک اسید موجود در ویروسها را با تکنیکی به نام واکنش زنجیره ای پلیمرز یا PCR ردیابی میکند در تست سوم (شناسایی آنتی ژن) به دنبال آنتی ژن های ویروس میگردند در تستی دیگر برای یافتن آنتی بادی که بدن برای مبارزه با ویروس دنگی تولید میکند خون را جستجو میکنند تست جداسازی ویروس و شناسایی نوکلئیک اسید بهتر از تست شناسایی آنتی ژن عمل میکند. اگرچه این دو هزینه بیشتری داشته و در نتیجه در مناطق زیادی انجام نمیشود هنگامی که ویروس دنگی در مراحل ابتدایی بیماری است ممکن است همه این تستها منفی باشند (به عبارت دیگر بیمار بودن فرد را نشان نمیدهند) به استثنای تست آنتی بادی این تستهای آزمایشگاهی تنها زمانی قابل استفاده اند که بیماری حاد مراحل ابتدایی باشد. اگرچه تست آنتی بادی در مراحل بعدی نشان دهنده ابتلای فرد به دنگی است بدن پس از ۵ تا ۷ روز آنتی بادی خاصی تولید میکند که وظیفه اش مبارزه با ویروس دنگی است.

درمان تب دنگی

متأسفانه در حال حاضر درمان خاصی برای تب دنگی وجود ندارد تمرکز بر روی مدیریت علائم درد است و داروها و روشهای خانگی تنها برای تسکین درد تجویز میشوند.

معمولاً پزشک برای کنترل درد استامینوفن را تجویز میکند داروهای ضد التهابی غیر استروئیدی مانند ایبوپروفن و آسپرین در این شرایط مناسب نیست زیرا این داروها خطر خونریزی را افزایش میدهند اگر شخص به تب دنگی شدید مبتلا شده باشد حتماً باید در بیمارستان بستری شود در بیمارستان علاوه بر تجویز داروهای مسکن مایعات و الکترولیت داخل وریدی تجویز میشود. فشار خون باید مدام چک شود و در صورت نیاز انتقال خون برای جایگزینی خون از دست رفته انجام شود.

برای مدیریت این بیماری نکات زیر توصیه میشود:

نوشیدن آب و مایعات فراوان استراحت کافی فقط استفاده از مسکن استامینوفن تقویت سیستم ایمنی و تغذیه مناسب.

اقدامات پیشگیرانه

برای پیشگیری از انتقال این بیماری باید کاری کنی پشه ها نتوانند با انسان در ارتباط باشند. استفاده از مواد دفع کننده پشه مانند اسپری و کرم ها میتوانند به کاهش نیش پشه ها کمک کند. پوشیدن لباسهای بلند و استفاد از پشه بند در مناطق پرخطر نصب

توریهای مناسب بر روی پنجره و دربها برای جلوگیری از ورود پشه ها به داخل منازل توصیه میشود. یکی از راههای پیشگیری کاهش مکانهای زاد و ولد پشه ها در اطراف محل زندگی و کار است.

از جمله این اقدامات میتوان به موارد زیر اشاره کرد :

کنترل آبهای راکد پاکسازی محیط و حذف زباله ها آموزش و اطلاع رسانی عمومی اقدامات بهداشتی شهری و برنامه ریزی منظم برای سم پاشی و کنترل پشه ها در مناطق شهری و روستایی آزاد سازی پشه های نر عقیم شده به محیط طبیعی جهت جفت گیری و تولید تخم های نابارور و استفاده از مواد شیمیایی مانند لاروکش ها.

واکسیناسیون

۲ واکسن مورد تایید سازمان بهداشت جهانی علیه هر ۴ سروتایپ ویروس دانگی در جهان وجود دارد:

این دو واکسن شامل Dengvaxia(CYD-TDV) و Qdenga(TAK003) است که هر دو این واکسن ها براساس پلتفرم ویروس زنده ضعیف شده هستند.

واکسن Dengvaxia نخستین واکسن مورد تایید برای تب دانگی است که در ۳ دوز با فاصله ۶ ماه تجویز می شود. این واکسن برای افراد ۹ تا ۴۵ سال یا ۹ تا ۶۰ سال (بسته به کشور مصرف کننده) توصیه میشود. این واکسن تنها برای افرادی با سابقه آلودگی به ویروس کاربرد دارد و بنابراین بررسی سابقه عفونت پیش از تجویز واکسن (pre-vaccination screening) ضروری است که این موضوع یکی از محدودیتهای جدی این واکسن است و بنابراین به صورت گسترده استفاده نمیشود.

واکسن Qdenga را دومین واکسن مورد تایید است که به صورت ۲ دوز با فاصله زمانی ۳ ماه تجویز میشود. این واکسن برای گروه سنی ۶ تا ۱۶ سال ساکن در مناطق با شیوع بالای ویروس دانگ توصیه شده است. برخلاف واکسن dengvaxia برای تجویز Qdenga نیازی به آلودگی قبلی با ویروس دانگی ندارد.

References:

-Dengue overview:An update systemic review. August 2023.

Journal of Infection and Public Health.

-Dengue virus:A global human threat:Review of literature. J Int

Soc Prey Community Dent .2016 Jan-feb ;6(1):1-6

دکتر حسن خاجی (متخصص بیماریهای داخلی)